

ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΜΕΝΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Μυθιστόρημα



ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Η γη φαινόταν ακόμη επίπεδη τότε και η νύχτα έπε-
φτε μονομιás μέχρι το τέλος του κόσμου, εκεί που
κάποιος σκυμμένος στο φως της λάμπας θα μπορούσε
να δει αιώνες αργότερα τον κόκκινο ήλιο να σβήνει πά-
νω σε ερείπια, θα μπορούσε να δει, πέρα από θάλασσες
και ρημαγμένα λιμάνια, τις χώρες που ζουν ξεχασμένες
στον χρόνο μέσα στη λάμψη του θριάμβου, στην αργή
αγωνία της ήττας. Η Ιστορία επαναλαμβάνεται, έλεγε
μέσα του, αν και δεν ήταν σίγουρος ότι επρόκειτο για
επανάληψη. Θα μπορούσε να δει μόνο χάρη στο ταλέ-
ντο και στην επιμονή του. Σφίγγοντας την πένα στο χέ-
ρι αφουγκραζόταν. Ήχοι, φώτα, μυρωδιές, όλα επέστρε-
φαν. Ήταν πάλι νύχτα στην επίπεδη γη. Η φλόγα της
λάμπας τρεμούλιαζε με κιτρινωπές ανταύγειες. Φωνές
έφθαναν μέχρι τ' αυτιά του. Μια φτηνή μουσική από τη
συνοικία Ατταρίν που παρέμενε ξάγρυπνη, ο ήχος από
ένα οργανάκι που η γλυκερή μελωδία του ξεχνόταν κι
ανέβαινε τα λασπωμένα σκαλιά. Στα πάνω δωμάτια τα
σώματα έσμιγαν σε φθαρμένα σεντόνια. Για μισή ώρα
τέλειας απόλαυσης, μισή ώρα απόλυτης ηδονής. Μέλη,

χείλη, βλέφαρα πάνω στο άθλιο κρεβάτι, λαχανιασμένα στόματα, φιλιά. Ύστερα έφευγαν χώρια σαν κυνηγημένοι, ξέροντας ότι αυτή η μισή ώρα θα στοίχειωνε την υπόλοιπη ζωή τους κι ότι θα γύριζαν να την αποζητήσουν πάλι. Αλλά τώρα το μόνο που προσδοκούσε ο καθένας ήταν να τον ρουφήξει η νύχτα και καθώς κατέβαινε βιαστικά τις σκάλες ξανά η αφόρητη μουσικούλα τον υποδεχόταν, ένα ξεχαρβαλωμένο κουδούνισμα που περιγελούσε τον τυραννικό κτύπο της καρδιάς. Έξω ο δρόμος ήταν έρημος, τα βήματα μιας αόρατης σκιάς αντηχούσαν λίγο πιο κάτω και έσβηναν. Στεκόταν μια στιγμή στο κατώφλι, κούμπωνε το σακάκι του κι απομακρυνόταν γρήγορα, κολλητά στον τοίχο, το κεφάλι σκυμμένο, το κολλάρο ανεβασμένο. Και καμιά φορά μπορούσε να συμβεί, είχε συμβεί, το βλέμμα του να διασταυρωθεί με τα μάτια κάποιου που γλιστρούσε σαν αρουραίος στο σκοτάδι, κάποιου ντροπαλού καλοντυμένου που ερχόταν από την αντίθετη κατεύθυνση και πήγαινε υπνωτισμένος προς τα ίδια σκαλιά, μέσα στο ίδιο δωμάτιο, να κυλιστεί πάνω στα ίδια λεκιασμένα σετόνια.

Κι αν όλοι οι εραστές είναι ακίνητοι; σκέφτηκε. Αν είναι αγάλματα υψηλής θερμοκρασίας με τρυφερό δέρμα που δέχονται όλες τις θωπείες και αδιαφορούν όπως αδιάφορα είναι τα έργα τέχνης; Αυτή η πλατωνική ιδέα τον δελέαζε αλλά μέχρι σ' ένα σημείο. Το αντικείμενο της επιθυμίας βρισκόταν τόσο μακριά, τόσο κοντά. Χείλη μέλη σώματα. Χείλη, λαχανιασμένα στόματα. Γι' αυ-

τά έπρεπε να γράψει. Τόσο κοντά, τόσο μακριά. Αυτή ήταν η δουλειά της Τέχνης, να καταργεί τις αποστάσεις.

Έφερε στη μνήμη του τη μορφή ενός νεαρού από παλιά, ήταν στην Κωνσταντινούπολη; Στο Γενίκιοϊ; Ακόμα αμούστακο παιδί, δούλευε παραγιός σε σιδεράδικο και καθώς έσκυβε μισόγυμνος πάνω στο αμόνι με τις σπίθες να εκτοξεύονται στο ιδρωμένο στήθος, είδε το πρόσωπό του φωτισμένο ηρωικά, τον είδε στεφανωμένο κλήματα και βάρια. Δεν είχαν μιλήσει τότε, ούτε ποτέ τον ξαναείδε. Ποιος θα έγραφε γι' αυτόν; Ποιος θα τον τραβούσε από τη λήθη της Ιστορίας;

Χρόνια αργότερα, κάποιος σκυμμένος στο φως της λάμπας... Θα μπορούσε να δει τον κόκκινο ήλιο να σβήνει πάνω στις μυθικές πόλεις καίγοντας χορτάρια μέσα από σκουριασμένες σιδεριές, εκεί που κάποτε μια μαρμαρίνη γούρνα ξερνούσε νερό κι οι τελευταίες σταγόνες στέρευαν με το βραδινό φως. Θα μπορούσε να δει τις πορφυρές αχτίδες να φέγγουν στο εφηβικό σώμα του παραγιού από το Γενίκιοϊ φωτίζοντας φευγαλέα μια δυνατότητα, ναι μια δυνατότητα που αποκτούσε υπόσταση, υπόσταση σχεδόν υλική γιατί ο ίδιος έφηβος περιφερόταν τώρα στα περιστύλια μιας αρχαίας αγοράς μέσα στο πλήθος στην Αντιόχεια ή στη Σελεύκεια και πολλοί ήταν εκείνοι που εξυμνούσαν την ομορφιά του.

Το «χρόνια αργότερα» είναι τώρα, έλεγε μέσα του. Μόνο αυτός μπορούσε να δει. Δεν ήταν έτοιμος ακόμα. Συχνά η ανυπομονησία τον έτρωγε. Μίζερα, άχαρα ποιήματα σκάρωνε αυτή η ανυπομονησία, τα έσκιζε και μεμ-

φόταν τον εαυτό του. Έπειτα υπήρχε αυτό το βαρύ συνονθύλευμα... Ένας σωρός από επίθετα και μεγαλοστομίες, τα φουσκωμένα απόνερα ενός λυρισμού που απεχθανόταν χωρίς να ξέρει πώς να τον διώξει από πάνω του. Πώς θα απαλλαγώ από αυτό το αισθηματικό φορτίο; αναρωτιόταν. Πολλές φορές στη διάρκεια της ημέρας ένιωθε άχρηστος, άβουλος, αποτυχημένος. Έφταιγε η Αλεξάνδρεια που τον έπνιγε. Έφταιγε η επαρχιακή ζωή, ο κύκλος των ανοήτων με την ακλόνητη αυτοπεποίθησή τους, κι από δίπλα φελούκες και φελλάχοι, ένα τοπίο σαν αραχνιασμένη χαλκομανία με την πηχτή υγρασία που σε πότιζε ως το μεδούλι, όλα αυτά υπονόμευαν το νευρικό του σύστημα. Και συχνά κατέληγε, χωρίς να το πολυπιστεύει, ότι έπρεπε να σβήσει την Αλεξάνδρεια από μέσα του για να μπορέσει να γράψει.

Αλλά τώρα βρισκόταν σε μια ξένη πόλη που τον είλκυε όσο τον απωθούσε. Μια πρωτεύουσα που ο πολιτισμός της ακτινοβολούσε, όπου κάθε γωνιά της θύμιζε κάτι μεγάλο και σημαντικό. Έπρεπε να πολεμήσει την κακοκεφιά του, να χαρεί τις τελευταίες μέρες του ταξιδιού. Όχι άλλες μεταπτώσεις, είπε μέσα του, θα κάνω ένα πρόγραμμα ημέρας και θα το ακολουθήσω. Έστρωσε μηχανικά τη γραβάτα του και κατέβηκε τα τρία σκαλιά που οδηγούσαν στη ρεσεψιόν του ξενοδοχείου.

«Monsieur Cavafy!» άκουσε να τον φωνάζουν.

Η μεγάλη αίθουσα ήταν άδεια με τον κεντρικό πολυέ-

λαιο αναμμένο πάνω από το μαρμάρινο δάπεδο που γυάλιζε σαν επιφάνεια λίμνης. Ο ηλικιωμένος θυρωρός ερχόταν αργά προς το μέρος του.

«Monsieur Cavafy, ο αδελφός σας σας περίμενε και βγήκε πριν από λίγο. Πηγαίνει στο Café de la Paix».

Ήταν ένα χλιαρό καλοκαιρινό απόγευμα. Θερμοκρασία γύρω στους 80 βαθμούς. Καιρός υποτονικός μ' ένα ευεργετικό αεράκι. Ό,τι έπρεπε για την ελαφριά ρεντινγκότα που φορούσε. Ευτυχώς που δεν έβαλα το χοντρό λινό σακάκι, είπε μέσα του, ευτυχώς, κι άνοιξε το βήμα του. Αλλά καθώς προχωρούσε γοργά ακολουθώντας τη ροή του βουλεβάρτου με τους αμαξάδες που ροβολούσαν προς την Όπερα ανεμίζοντας τα καμουτσίκια τους, ήξερε ότι το αγκάθι που τον έτρωγε ήταν πάλι εκεί κι ότι ήταν ζήτημα ώρας να τον πιάσει η γνωστή δυσθυμία.

«Κωστή, το τελείωσα», είπε ο Τζων μόλις τον είδε.

Φαινόταν σε εξαιρετική διάθεση. Κρατούσε το χειρόγραφο στο χέρι και το ανέμισε σαν λάφυρο στον αέρα.

Το γκαρσόνι άφησε τις αχνιστές σοκολάτες στο τραπέζι.

«Ευχαριστώ που με σκέφτηκες», είπε, αν και θα προτιμούσε ένα παγωμένο τσάι.

«Λοιπόν;» ρώτησε ο Τζων με μεγάλο χαμόγελο.

«Άργησα. Με πήρε ο ύπνος, φαίνεται».

«Καλό θα σου κάνει».

Πρόσεξε μια γριά που ποδοσερνόταν με το χέρι απλωμένο. Ήταν αναμαλλιασμένη και κάθε τόσο παράπεφτε.

«Δώσε της κάτι. Δεν μπορώ να τη βλέπω».

Η γριά πλησίασε το τραπέζι τους, έριξε ένα λαίμαργο μάτι στο πιατάκι με τα πτι φουρ.

«Δώσε της κάτι», είπε πάλι. Κοίταξε το χειρόγραφο που γύριζε σε κύλινδρο στο χέρι του αδελφού του. Μπορούσε να διακρίνει τα γράμματα, ελαφρά πλαγιαστά με τις ουρές του ρ και του γ να στρίβουν περίτεχνα προς τα πάνω.

Ο Τζων σηκώθηκε, άφησε να πέσουν στην παλάμη της γυναίκας λίγα ψιλά.

«Dieu vous bénisse», είπε εκείνη. Της έλειπαν δόντια.

«Ο Dieu όμως εσένα καθόλου δεν σε σκέφτηκε».

Σαν σωρός από κουρέλια η γριά σύρθηκε στο διπλανό τραπέζι κι άπλωσε πάλι το χέρι της ικετευτικά.

«Γιατί όμως;» αναρωτήθηκε ο Τζων. «Γιατί να δεχόμαστε την αθλιότητα όταν απεικονίζεται σ' έναν ζωγραφικό πίνακα και να επαινούμε την αισθητική του; Ενώ την απορρίπτουμε στην αληθινή ζωή. Αυτή η γριά μπορεί να είναι ομορφιά. Όλα μπορεί να είναι ομορφιά. Εξαρτάται από την οπτική γωνία ή πιο σωστά από την ψυχική διάθεση του θεατή—»

«Δεν μπορούμε να θεωρούμε ομορφιά οτιδήποτε», τον έκοψε.

«Ναι, οτιδήποτε μας προκαλεί συγκίνηση, γιατί όχι;»

«Ακόμα και την ομορφιά του ζώου; Αυτή η γριά είναι ωραία σαν τη γουρούνα που κυλίστηκε στη λάσπη».

«Δεν υπάρχει μόνο ένα είδος ομορφιάς», άρχισε ο Τζων κι έμεινε σιωπηλός. Όπως πάντα όταν προσπαθούσε να βρει τη σωστή διατύπωση χανόταν σε παράλλη-

λους συνειρμούς. Ήπιε μια γουλιά σοκολάτα κι ανακάτεψε αργά το ρόφημα με το κουταλάκι. «Γιατί είσαι τόσο απόλυτος», είπε σαν να μην έκανε ερώτηση. «Καμιά φορά αναρωτιέμαι... Είναι πολύ άδικο σε τελική ανάλυση». Δεν τον κοιτούσε. Θα μπορούσε να απευθύνεται σε οποιονδήποτε περνούσε στον δρόμο εκείνη τη στιγμή ή σ' όλο το Παρίσι.

«Δώσε να το διαβάσω», είπε κι άπλωσε το χέρι του να πάρει το χειρόγραφο.

Αυτό ήταν το απόγευμα χωρίς πρόγραμμα. Το είχαν αποφασίσει το μεσημέρι τρώγοντας στον Procure. Θα ήταν η ευκαιρία να ξεκουραστούν και να κάνουν έναν απολογισμό του ταξιδιού, να θυμηθούν στιγμιότυπα από αυτόν τον ενάμιση μήνα που έλειπαν από το σπίτι ξεσκονίζοντας λεπτομέρειες που ίσως είχαν παραβλέψει. Και στους δύο άρεσε να διασταυρώνουν τις διηγήσεις τους και το έκαναν συχνά απολαμβάνοντας ιδιαίτερα τη στιγμή που το πιο ευτελές επεισόδιο μπορούσε να πάρει μια αλλιώςτική χροιά, μια τροπή σχεδόν αναπάντεχη καθώς οι λέξεις στρογγύλευαν στο στόμα του άλλου. Ένα σωρό περιστατικά είχαν να θυμηθούν και να γελάσουν, παίρνοντας μια πρόγευση των εντυπώσεων που θα προκαλούσαν οι διηγήσεις τους πίσω στην Αλεξάνδρεια, κι ακόμα περισσότερο θα γελούσαν με τα φιάσκα του ταξιδιού όπως την πορδή της θείας στο δείπνο στο Holland Park, όχι μία όχι δύο αλλά τρεις πορδές διακεκομμένες ηχηρές σε σύντομο διάστημα, οι συνδαιτυμόνες είχαν αρχίσει να βήχουν, αλλά αυτό δεν ήταν αρκετό γιατί εν τω μεταξύ η μπόχα είχε

απλωθεί αφόρητη, ένας ένας σηκώνονταν από το τραπέζι ενώ η θεία μες στη μαύρη κολλαριστή πελερίνα έλεγε, πού πάτε, αγαπητά μου παιδιά, ελπίζω να μη σας πείραξε η πέρκα, κι από τότε ό,τι ζαβό ή παράξενο συνέβαινε σε κάποιον έλεγαν μεταξύ τους: «Θα τον πείραξε η πέρκα».

Η ιστορία της πορδής θα ξετρελάνει τη μητέρα, θα μας βάζει να της τη λέμε και να την ξαναλέμε, σκέφτηκε. Θα τον πείραξε η πέρκα, επανέλαβε μέσα του και του ήλθε να γελάσει. Με την άκρη του ματιού είδε τον Τζων που τον παρατηρούσε περιμένοντας.

«Μ' αρέσει», είπε και ξερόβηξε. «Είναι πολύ στέρεο ποίημα. Θέλω να το ξαναδιαβάσω».

Ο τόνος της φωνής του είχε ακουστεί ψεύτικος. Και γιατί στο διάολο έβηξε; Πάντα μιλούσαν με απόλυτη ειλικρίνεια μεταξύ τους, τουλάχιστον αυτό πίστευε, όμως σήμερα είχε την αίσθηση ότι έπρεπε να προσέχει τα λόγια του. Δεν ήταν δα μικρό πράγμα αυτό που είχε ξεφουρνίσει χθες. Στη μέση του δείπνου καθώς έσκυβε ο καθένας πάνω από ένα τραγανό πιτσούνι με αρακά, συζητώντας χαλαρά για κάποιο λογοτεχνικό θέμα το οποίο τώρα δεν θυμόταν καν, είχε δηλώσει *en passant*: «Δεν χωράνε δύο ποιητές σε μια οικογένεια». Το είχε μετανιώσει αμέσως. Ο Τζων έκανε σαν να μην άκουσε, δεν είχε αντιδράσει. Αλλά λίγο αργότερα σήκωσε το ποτήρι του λέγοντας: «Σ' αυτή την περίπτωση, υποθέτω ότι εγώ πρέπει να υποχωρήσω. Cheers... à ta santé!»

Χρειάστηκε να ξενυχτήσουν κουβεντιάζοντας στην προσπάθειά του να τα μπαλώσει κι αυτός ήταν που έδω-

σε την ιδέα στον αδελφό του να ξαναγράψει ένα παλιότερο ποίημά του και να το μεταφέρει στην πυρκαγιά του Bazar de la Charité που ακόμα συγκλόνιζε το Παρίσι. Η αφορμή για την πρώτη εκδοχή του ποιήματος ήταν μια κουβέντα που ένας φίλος του Τζων είχε κρυφακούσει στα εγκαίνια μιας έκθεσης ζωγραφικής στην Αλεξάνδρεια. Μια Ελληνίδα της καλής κοινωνίας σύζυγος μεγαλεμπόρου –ο φίλος δεν αποκάλυψε το όνομα– κοιτάζοντας έναν πίνακα ηλιοβασιλέματος πασαλειμμένο στα κόκκινα και τα πορφυρά, έσκυψε στον ώμο του διπλανού της, γνωστού προύχοντα της Ελληνικής Κοινότητας, επίσης παντρεμένου –ούτε αυτού το όνομα αποκάλυψε ο φίλος– και ψιθύρισε με βαθύ αναστεναγμό: «Προτιμώ να δύω στην αγκάλη σας». Ο ίδιος είχε βρει σαχή την έκφραση, μεταφορά ή αλληγορία, ό,τι κι αν ήταν, όμως ο Τζων είχε γελάσει και τη σημείωσε. Είχε γράψει ένα ποίημα για τον βομβαρδισμό και την πυρκαγιά της Αλεξάνδρειας το 1882, όπου τα λόγια της κοσμικής Ελληνίδας έμπαιναν σε ειρωνική αντίστιξη με την καταστροφή και τους βανδαλισμούς της πόλης. Η σύνθεση ήταν αδύναμη και κάπως *extravagante*, χωρίς λόγο και αιτία *extravagante*, είχε παρατηρήσει στον αδελφό του. Στην τωρινή εκδοχή του ποιήματος, η επίμαχη φράση έλειπε αλλά είχε τρυπώσει μια άλλη εξίσου κακόγουστη «δύσις φιλίας και αισθημάτων». Ακούς εκεί δύσις φιλίας και αισθημάτων!

«Δεν ξέρω αν πρόσεξες τη δεύτερη στροφή», είπε ο Τζων. «Θα σ' τη διαβάσω ελληνικά, τη μετέφρασα, η ρίμα λειτουργεί καλύτερα».

Έστριψε το μουστάκι του πριν αρχίσει ν' απαγγέλλει.

*Αποκαΐδια ο κορσές και το φουρώ,
στάχτη η μεταξωτή τιράντα,
καμένα αυτά που μέχρι χθες
φυλάσσονταν μες σε συρτάρι με λεβάντα.*

«Ήθελα», συνέχισε, «να δώσω έμφαση στο γεγονός ότι η πυρκαγιά του Bazar αφορά μόνο την αριστοκρατία. Δεν έχει σημασία αν κήκαν και μερικές δεκάδες υπηρέτριες. Κήκε η κοντέσα Mimmerel, κήκε η μαρκησία του Isle. Κήκε η αδελφή της αυτοκράτειρας. Αυτό μετράει. Δεν θα ξεσπούσε τέτοιο εθνικό πένθος αν είχε καεί ένα χωριό στη Βρετάννη. Κατάλαβες;»

«Σύμφωνοι, αν και δεν βλέπω τη διαφορά. Το δράμα είναι δράμα».

«Χωρίς να θέλω να πω μ' αυτό ότι προσπάθησα να γράψω ένα κοινωνικό ποίημα».

Ένα ατυχές ποίημα, είπε μέσα του. Θυμόταν τις πρώτες μέρες όταν είχαν φθάσει στο Παρίσι από τη Μασσαλία, η περιοχή μύριζε ακόμα θειάφι και στα ξενοδοχεία μοίραζαν βρεγμένες πετσέτες στις κυρίες. Το Bazar κατά κάποιο τρόπο συνέχιζε να καίγεται για μέρες, όλες οι δαντέλλες και τα προικιά που είχαν στοιβάξει εκεί μέσα τριζοβολούσαν αργοπεθαίνοντας – είχε γίνει το νούμερο ένα αξιοθέατο, απ' όλα τα faubourgs κατέβαιναν για να χαζέψουν το καρβουνιασμένο κουφάρι.

«Στις 4 Μαΐου δεν ήταν;»

«Νομίζω ναι. Μας είχαν προλάβει τα νέα στο τρένο, δεν θυμάσαι;»

Στη γωνία με το boulevard des Capucines είχε σηκωθεί άσπρος καπνός, οι αμαξάδες ξεφώνιζαν. Κάποιος αγωγός είχε σπάσει. Μια μαύρη φιγούρα ξεχώρισε από τον καπνό και προχώρησε προς το μέρος τους.

«Κοίταξε», πετάχτηκε. «Η αιθέρια Αφροδίτη σου έρχεται πάλι κοντά μας, πιο ζαβλακωμένη από πριν».

Ο Τζων γύρισε να δει. Η γριά ζητιάνα περνούσε μπροστά τους στο πεζοδρόμιο παραπατώντας και σκοντάφτοντας στα τραπέζια. Ένα γκαρσόνι που βγήκε από το Café de la Paix προσπάθησε να τη διώξει με φωνές, ύστερα με σκουντιές. Η γριά έπεσε κουβάρι στον δρόμο, γύρισε ανάσκελα και μιλούσε στον ουρανό.

«Υποβιβάζεις την τέχνη σου», είπε ο Τζων. Το ύφος του ήταν ευγενικό αλλά ανυποχώρητο. Ξετύλιξε το χειρόγραφο με το ποίημα κι ακούμπησε πίσω στην καρέκλα προσποιούμενος ότι διάβαζε.

Θα σε πείραξε η πέρκα, αυτό του ερχόταν να πει τώρα στον Τζώνη. Τα λόγια της θείας τού ταίριαζαν γάντι σήμερα. Θα σε πείραξε η πέρκα. Δεν ήξερε πώς θα το έπαιρνε. Μερικές φορές γινόταν ευερέθιστος. Όμως μπορεί και να γελούσε. Ετοιμαζόταν να ξεστομίσει τη φράση όταν ένα μεγάλο κεφάλι, ένα κεφάλι βοστρυχωτό προβατίσιο με μάτια εντελώς γαλάζια κι ορθάνοιχτα, μπήκε μπροστά του.